

Juryrapport voor de Pim Kooij Scriptieprijs van de Vereniging voor Landbouwgeschiedenis 2025

Voor het jaar 2025 zijn in totaal zes masterscripties ingediend. De jury, bestaande uit Janny Bloembergen-Lukkes (voorzitter), Milja van Tielhof en Harm Zwarts, is online op 25 februari 2026 bijeengekomen om de masterscripties te bespreken. De jury constateert verheugd dat het niveau van alle zes masterscripties hoog is. De onderwerpen waren, evenals in de meer recente jaren, heel divers. Dit laat zien dat in Nederland en Vlaanderen op een breed vlak onderzoek wordt verricht met een breed scala van onderwerpen gerelateerd aan landbouwgeschiedenis. Hierbij wordt een multidisciplinaire aanpak niet geschuwd.

De jury is tot het oordeel gekomen dat de scriptie van mevrouw Marthe Sobry de winnaar is. Haar masterscriptie heeft als titel: ‘De boer: “geen man met de pen in de hand, punt”. De ondertitel luidt: ‘Kennisnetwerken: economische bedrijfsboekhouding in de Belgische landbouw, 1950-1984’.

Uit de titel wordt duidelijk dat de casus die Sobry heeft gekozen de introductie en de wijze van verspreiding en acceptatie van het voeren van een bedrijfsboekhouding op het boerenbedrijf is in de periode 1950-1984. Door de schaalvergroting, mechanisatie en specialisatie in de landbouw vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw werd een meer bedrijfseconomische aanpak belangrijk om tot een kostenefficiënte bedrijfsvoering te komen.

Marthe Sobry gebruikt als analytisch kader het Agricultural Knowledge and Innovation System (AKIS). De historiografie rond Agricultural Knowledge and Innovation Systems vertoont volgens haar twee belangrijke lacunes: een beperkte historische benadering en in het bestaande onderzoek een onderbelichting van economische innovaties binnen de landbouw. De aandacht gaat tot nu toe vooral uit naar technische innovaties. Zij kiest hiermee dus voor een origineel onderwerp.

Uit de besproken literatuur blijkt dat Sobry zich breed heeft ingelezen en zich daarbij niet heeft beperkt tot het relevante Belgische onderzoek. Door de uitstapjes via de literatuur naar soortgelijke ontwikkelingen in de buurlanden plaatst Sobry haar onderzoek in een bredere internationale context.

In de keuze van de actoren die zij in haar netwerkanalyse betreft, laat zij zien dat het haar niet alleen gaat om waarom, hoe en door wie de boeren werden gestimuleerd om een bedrijfshuishouding op te zetten. De meerwaarde van haar onderzoek is dat zij ook heeft onderzocht hoe de boeren in hun eigen netwerk hebben gereageerd op de aangeboden kennis over het opzetten van een bedrijfsboekhouding, en welke gevolgen dit heeft gehad in de verhoudingen op het eigen bedrijf.

Als bronmateriaal kiest zij naast een drietal vaktijdschriften ook voor televisieprogramma's, waarbij zij zowel het beeldmateriaal als de scripts gebruikt. Deze bronnen worden aangevuld met een zestal interviews, gehouden met landbouwers en een zegsman uit het onderwijsveld. Zij gaat steeds kritisch met de bronnen om en confronteert de resultaten van de diverse typen bronnen met elkaar.

In eerste instantie was het de overheid die baat had bij meer feitenkennis over de agrarische bedrijfsvoering. Dit was onder meer nodig voor subsidieverwerving in een periode waarin het

Europese landbouwbeleid werd opgebouwd. Door middel van voorlichting via de Boerenbond en met behulp van onderwijsinstellingen werd het opzetten van een bedrijfsboekhouding gepromoot. In de titel geeft Sobry heel mooi aan dat boekhouden niet iets was waar boeren direct warm voor liepen. Het is dan ook dit aspect dat de titel van de scriptie benadrukt: De boer, geen man met de pen in de hand, punt. Het betekende extra werk, werk dat vroeg om regelmaat, zorgvuldigheid, en dat zeker in het begin niet aansloot op de expertise die boeren in huis hadden. Al snel kwamen er boekhoudkantoren op, die deze taak van de boeren wilden over nemen. Maar het waren ook boerinnen die door de schaalvergroting en mechanisatie op het boerenbedrijf minder bezigheden op het land hadden gekregen, die deze taak naar zich toe trokken. Inzicht in het financiële reilen en zeilen bood hen de kans om met kennis mee te praten over de wijze van bedrijfsvoering. De jongere generatie kreeg de beginselen van het boekhouden op school aangeboden en dit bood bijvoorbeeld de opvolger kansen om op basis van data mee te kunnen praten over aanpassingen in de bedrijfsstrategie en over de aard van de investeringen, waardoor een mogelijke eigen toekomst op het familiebedrijf beter ingeschat en voorbereid kon worden. Door deze interessante invalshoeken is Sobry erin geslaagd een levendige en boeiende geschiedenis te vertellen over een op het eerste gezicht wellicht saai onderwerp als boekhouden.

Het door Sobry verrichtte onderzoek biedt zo niet alleen kennis en inzicht in de wijze van verspreiding van de bedrijfsboekhouding en welke rol hierbij de netwerken hebben gespeeld. Het biedt ook kennis over het familiale karakter van het landbouwbedrijf én de emancipatorische effecten die de invoering van een bedrijfsboekhouding de boerinnen bood.

Terecht stelt Sobry dat door de keuze voor verruiming van het AKIS-concept door informele, familiale en gender gebonden vormen van kenniscirculatie expliciet er bij te betrekken dit onderzoek bijdraagt aan de kennis over economische innovaties in de landbouw. Deze zijn niet van bovenaf geïntroduceerd en ingevoerd, maar kennen hun eigen kennisnetwerkdynamiek. De conclusies sluiten enerzijds nauw aan bij recente ontwikkelingen in de geschiedschrijving en zetten tegelijkertijd een stap verder.

Samenvattend vindt de jury dat Sobry de Pim Kooij prijs verdient vanwege de originele onderwerpskeuze, de stevige inbedding in de literatuur, het omvangrijke onderzoek van diverse brontypen, de vernieuwende invalshoeken, heldere analyses en relevante conclusies. Het onderzoek is een fraaie bijdrage aan ons vakgebied.